

Bálint és Tamás

Gyakran megbicsaklott a lovak lába, mert patakmederben haladtak. A Szellő-tető oldalából ered a Tatros, átvágja a Kárpátokat, Moldvában ömlik a Szeretbe, ebben csörtetett előre a két paripa. Simára mosta a víz a köveket, nem csoda, hogy csúszott azokon a pata, úgy himbálózott a két csuklyás alak, mintha csónakban, hullámzó tengeren utaztak volna. Szállingózott a hó, fürgeteggel birkóztak, a gyenge, nyári öltözetten keresztül csontvelőig hatolt a hideg.

Két marcona férfi. Csak az orruk hegye látszott, mert az arcukat kapucni árnyékolta, s a rendetlen, kuszált bajuszra, szakállra zúzmarát fagyasztott a zimankó. Szemükben félelem és fanatizmus izzott. Ők sem tudták, mi hajtja őket: a rettegés vagy a megszállottság? De haladtak előre a kanyargó, hosszú völgyben, örültek a sűrű november végi ködnek, ami eltakarta őket, valahol nyomot tévesztve, lemaradtak az üldöző katonák.

Toportyánüvöltést hozott a szél, amitől ágaskodni kezdtek a lovak, csak kemény kézzel tudták megzabolázni őket. Fölsebzett szájukból véres nyál csorgott a patak vizébe. Magányos madár hasította fölöttük a szürke eget, keletre szállt, ahová ők is igyekeztek, más élőlény nem mutatkozott. Kihalt volt a vidék.

Szörnyű emlékképek kavargtak a lovasok fejében. Emberek égtek máglyán, karóba húzott testek rángatóztak, az irgalmatlan bosszú áldozatainak halálordításait vélték még mindig hallani. Csehországtól Erdőelvéig lobogtak az autodafék, álltak az akasztófák.

– Ha már ott, túl, Moldvában leszünk – mondta az egyik marcona alak –, ütheti bottal a nyomunkat Marchiai Jakab, a főinkvizítor. Sült húsunk füstjéből nem fog szippantani. Még a halottakat is kiásatta, és megégettette.

– Biztos vagy ebben, Bálint? – dörmögte a társa. – Hosszú a keze a sátánfajzatnak. Amint azt te is tudod, Zsigmond császár múlt évben meghalt, ő még menlevelet adott Husz Jánosnak, de most már nincs pártfogónk a hatalmasok között. Az iszonyat kútja tátong számunkra.

– Igen, Tamás, biztos vagyok. Moldva olyan bűvőhely, ahol még a madár sem jár. Jó emlékezetű Sándor vajda klostromot építtetett Bákóban, és katolikus templomot Tatroson.

– Az a Sándor, akinek az első felesége magyar volt? Bánffy Margit?

– Igen. Ő. Szerette a magyarokat. Jó Sándornak hívták. Alexandru cel Bun románul. A Tatros völgyében mindenki menekült volt egykoron, ezért befogadják azokat, akik később érkeznek. Meglátod, tenyerén fog hordozni minket ez az egyszerű, jóságos nép. Furcsa, különös magyar nyelvet beszélnek, írni, olvasni nem tudnak, de a lelkük tiszta, nem fertőzte meg a bigott dogma. Nekik még közvetlen kapcsolatuk van az Úristennel.

– Adja az egek Ura, hogy igazad legyen testvérem – mondta Tamás. – A mi munkánkhoz csend kell, béke és nyugalom.

Kicsit gyérült a köd, kibukkant a leszentülő nap, megsütötte a bérceket. Ott fenn már hó volt, fehéren csillogtak az ormok, jutott abból kevés fény a patakmedernek is.

Az első lovas széles vállú, hatalmas testű óriás volt. Egyik kezével fogta a kantárszárat, másikkal integetett. Enyhén dadogott, emiatt hadonászással pótolta a kihagyásokat, az elakadásokat a beszédében.

A másik, akit a társa Tamásnak nevezett, tömzsi volt, egydarab ember, mint egy csutak, rövid lábai alig érték le a kengyelvasat. Örült, hogy Bálint elől megy, az ő himbálózásából le tudja olvasni a veszélyes göbéket, víz alatti gödröket.

Vaksötétben érkeztek Tatrosra. Hosszú volt a falu, mert csak vízmentén tudtak építkezni az emberek, kétoldalt a hirtelen meredek hegyoldalak csak kecskelegelőnek voltak jók. A templomot sötétben is megtalálták, s örömeikre fény szűrődött ki az ablakon. Egy közeli fenyőfához kötötték a lovakat, s bementek az Isten házába.

Az oltár előtt térdepelt a pap, s úgy elmerült az imádkozásban, nem vette észre a jövevényeket. Az áhítat ráragadt a vándorokra, az ajtó sarkánál ők is térdre ereszkedtek, s lehajtott fejjel várakoztak. Percekig tartott ez a néma beszéd az Úrral, amit a fenyőfához kötött két ló nyerítése zavart meg. Behallatszott a templomba. A pap feje megrezzent, feltápáskodott, keresztet vetett, s megfordult. Akkor látta meg a két térdeplő idegent.

– Minden jó lélek dicséri az Urat – mondta rekedt hangon, s megindult a sekrestye felé.
– Ne félj tőlünk, atyánkfia – mondta Bálint. – Nem vagyunk mi útonálló rablók, szállást keresünk éjszakára. A csuhád és a kámzsád színe arról árulkodik, Szent Ferenc gyermeke vagy. Ferencsek vagyunk mi is, obszervánsok, csak a hosszú úton annyi por, annyi sár rakódott ránk, hogy feketék lettünk, mint a pokolbeli ördögök.

A pap hosszasan, némán nézte őket, kételkedés és bizalom váltakozott az arcán, látszott rajta, nagy lelki erővel győzi le a félelmet.

– Annyi kóbor lélek érkezik manapság hozzánk – mondta –, hogy csak Krisztus Urunkban bízhatunk, akihez éppen most imádkoztam. Ő is utak vándora volt, szálláskereső, ablakon zörgetett, kapun kopogtatott, mennyországba jutott az, aki beengedte őt. Bízott az emberekben, pedig még tanítványai közül is áruló lett egyik. Nem tudom szépen elmondani magyar nyelven, de ott áll a Vulgatában: Egy közületek, akinek a keze az asztalon van, aki egy tálba nyúl velem, az elárul engem. De Júdás árulása nem törli meg a hitemet, gyertek, szálljatok meg nálam, pajta is van, ahová beköthetitek a lovakat, étel is kerül nektek az asztalra.

Leakasztotta a derékkötőjéről a kulcsot, elfújta a gyertyákat, kitesékelt az idegeneket, és bezárta a templomot. Közel volt a plébánia, bevonultak az udvarra, bekötötték a lovakat az istállóba, s bementek a házba.

Tisztes szegénységben élt a plébános atya, látszott az a berendezésen, a bútorokon. Csergével volt letakarva az ágya, a falba szegeket vert, arra akasztotta a ruháit, szoba közepén hatalmas, hosszú bükkfa asztal. Csupán a házi oltára fénylett a sarokban, még a térdeplő padját is hófehér vászon fedte.

Rozskenyeret tett az asztalra és juhtúrót.

– Nincs más étel a háznál – mondta –, de vándoroknak ez is megfelel.

Bálint és Tamás sóvár szemmel nézte a kenyeret és az alacsony dézsát. Napok óta nem volt rendes étel a szájukban. Letelepettek a hosszú lócára az asztal mellé, elővették a görbe kacort, kanyarítottak a kenyérből, s mohón enni kezdtek. Házigazdájuk nem ült le melléjük, állt a kályha mellett, s nézte a pusztítást. Alig maradt a nagy rozskenyérből. Az tűnt fel neki, hogy nem vetettek keresztet sem az étkezés előtt, sem az étkezés után.

– Most már elmondhatják, mi szél hozta ide kegyelmeteket. A Tatros völgye, de Moldova más vidékei is, a menekültek hazája, ide csak az jön, aki bujkál a törvény elől.

– Nem a törvény elől bujkálunk – mondta Bálint. – Ellenkezőleg azt akarjuk, hogy az Úr szeretet-törvénye a nép számára is érthető legyen. A sok vérengzésben, erőszakban, háborúban elvadult emberek nem tudnak hozzájutni a szent szövegekhez. Megkezdtük a Vulgata lefordítását magyar nyelvre, de az inkvizíció börtönnel vagy halállal sújtja azokat, akik Krisztus tanításáról fel akarják lebbenteni a leplet.

– Csaknem huszíták kelmetek? – ijedt meg Tatros papja. – Az istentelent megégették Konstanzban, erre a sorsra jut az, aki az egyház méltóságát rombolja.

Mintha kigyógyult volna Bálint a dadogásából, hosszú szónoklatba kezdett:

– Nem, nem vagyunk mi Jan Huss követői mondta. – Az Ordo Fratrum Minorum tagjai vagyunk, vagyis ferencesek, de Prágában voltunk baccalaureusok, ott tanultunk, s megérintett minket a gondolat szabadsága. Az a gondolat, hogy a lélek, ami bennünk lakik, nem a mienk, hanem az Úristené, csak kölcsön adta nekünk a Felséges Úr a földi életre, s halálunk után visszakéri. Azt is tudjuk már, hogy Isten lelke ott lakik a Szentírásban, csak ki kell szabadítani onnan. De hogy fohászkozhat a nép Krisztushoz, ha nem ismeri az evangéliumot? Tudjad, testvérem, a megkezdett nagy munkát itt akarjuk folytatni, s befejezni, ezért menekültünk üldözőink elől a világ végére, Moldvába. Hírt kaptunk arról, hogy kolostor működik Bákóban, annak a falai között fog megszületni a magyar Biblia, s akkor minden igaz hívő közvetlenül fordulhat az

Úristenhez. Nagy szükség van erre, mert a bűnbocsátó cédulák, az erkölcstelen zarándoklatok úgy torlaszolták el az utat ember és Isten között, mint hegyi utakra omló kőlavínák. Mi csak előhírnökök vagyunk, híveink sokasága követ minket a Szerémségből, s csatlakoznak hozzájuk Budai Nagy Antal lázadó népének életben maradt tagjai Erdőelvéről. Tavasszal érkeznek, mi addig előkészítjük a terepet nőknek, gyermekeknek, férfiaknak. Telepet hozunk létre a Tatros valamelyik mellékvölgyében, fölszántjuk a földet, gabonát termelünk, állatokat hizlalunk, gyümölcsfákat ültetünk. Valljuk a legrégebbi rend, a bencések jelszavát: Ora et labora! Imádkozzál és dolgozzál! Koldulás helyett szorgosan munkálkodunk, megtanítjuk Tatros népét okosan gazdálkodni. Mennyországba e bűnös, földi életen keresztül vezet az út. Azt is olvastam régi iratokban, testvérem, hogy Moldva lakosságának egy része nem jött be Árpád vezérrel Pannóniába, itt maradtak a Szeret és a Prut völgyében, nem sokat tudnak a világ dolgairól, azért tiszta a lelkük, s romlatlan az erkölcsük.

Közeledett az éjfél, s a három szerzetes nem fogyott ki a szóból. A vendégek papírtekerceket vettek elő, megmutatták, hol tartanak az Újszövetség fordításában, a Zsoltárok átültetésében. A vendéglátó atya szeméhez szorította a tenyerét, úgy érezte, istenkáromlás magyar nyelven olvasni azt, amit Krisztus Urunk tanított. Különös volt, furcsa, botrányos.

Amikor szedelőzködni kezdtek, azt mondta:

– Csak az istállóban van hely számotokra. Amit látjátok, egyetlen szobából áll a plébániám, ágyam egy keskeny deszkatákolmány. A lovak elé, a jászolba szalmát viszünk a kazalból, ott jól meglesztek. Krisztus Urunk is jászolban született.

Rozsszalmára feküdtek le a vándorok, egy-egy durva lópokrócot is kaptak, s pillanatok alatt elmerültek az álom-tengerben. Sem a lovak prüszkölése, sem az egerek rágása, cincogása nem zavarta őket. Hetek óta nem volt ilyen jó fekhelyük, hajnalban sem ébredtek volna, ha a lovak nem kezdik tépni, rágni alóluk a szalmát. Azokat sem kényeztette el az út, fáknak a kergét rágták le, amikor már leperzselte a hóharmat az út menti füvet.

Zakariás atya – így hívták a házigazdájukat – gyógynövényekből főzött nekik reggel teát, erdei mézzel édesítette, azt szürcsölték nagy élvezettel. A maradék kenyér is eltűnt szempillantások alatt.

A bákói klostrom rendfőnöke bizalmatlanul fogadta őket:

– Aki manapság távoli, idegen földre vándorol – mondta –, annak nagy bűn nyomhatja a lelkét. De nem akarok méltatlan lenni Krisztushoz, megbocsátott ő a parázna asszonynak is. Kaptok tőlem egy apró cellát, férjetek meg ketten ott. Rendtársaim vagytok, nem lökhetlek ki az útra. A lovaknak keressetek új gazdát, mert itt, a kolostorban nincs istálló. Pénzt nem kaptok értük, mert szegény, nincstelen a nép Moldvában, adjátok oda Isten nevében. De még el sem mondtátok, miért akartok elbújni itt, a világ végén.

Tamás nem bízta dadogós társára a szónoklatot, ugyanazt elmondta, amit Bálint a tatrosi papnak. A végén hozzátoldotta:

– Ezer év múlva is emlegetni fognak minket, testvér atya, ha sikerül megalkotni a magyar Bibliát. Isten lelkének titkait tárjuk fel azoknak, akik sem a latin sem a görög nyelvet nem ismerik. Csak tavaszig kérünk szállást tőled, akkor érkezik egykori gyülekezetünk a Szerémségből, és olyan telepet hozunk létre, ahol már senki nem lesz menekült. Éjjel-nappal imádkozunk a szent családhoz, hogy vegyen oltalmába minket.

Másnap reggel ott ült Bálint és Tamás a durva, gyalulatlan deszkákból összetákolta asztal mellett, olvasták, böngésztek, értelmezték a Vulgátát. A híres írástudó, Szent Jeromos szabadon bánt a szövegekkel, megrostálta, javította, korrigálta a Vetus Latina-hagyományt, és ők követték a példáját. Szó szerinti fordítást már azért sem végezhettek, mert a latinhoz képest szegényes volt a magyar nyelv, új szavakat kellett kitalálni, az elavultakat felfrissíteni, a nyelvjáráások szép kifejezéseit kölcsön kérni.

Boldog öröm árasztotta el lelküket, agyukat minden új szó születésekor.

Mondatról mondatra haladtak, s csak akkor kezdtek körmölni a fátolpapíron, ha már alaposan megvitatták a Szentírás egy-egy szövegrészletét, valamelyik történetét, a zsoltárok szép sorait. Vitájuk hangos volt, néha elviselhetetlen. Váltogatták a latin és a magyar nyelvet.

Bálint nyers, durva arcvonásaira kiült az indulat, fekete szeme úgy tüzelt, mint a pokol lángja, hatalmas öklével verte az asztalt, ha össze kellett tépni egy-egy drága tekercset a rossz fordítás-kísérlet miatt.

Tamás kék szemében béke és jóság lakott. Csitította társát, mondta, méltatlan Krisztushoz, aki megfedte Pétert, amiért az, mestere védelmében, levágta a kardjával a főpap szolgálójának, Málkusnak a fülét. Aki fegyvert fog, fegyver által hal meg. Mi nem hajcsárok vagyunk, mondta, hanem fáklyahordozók, kivezetjük a népet a sötétség labirintusából.

Ha túl hangosan kiabáltak, bejött a főnök atya, csendre intette őket.

– Méltatlanok vagytok az Emberfiához – mondta –, mert nem tartjátok tiszteletben a lélek békéjéről szóló tanítását. Szelíd jóságot adjatok magyar Bibliákkal az olvasóknak, ne viszályt, ne háborúságot, ne torzsalkodást, ne villongást.

Csendesült a két heves vérű fordító, de lefojtott hangon folytatták:

– Hogy írjunk a Szentháromságról, ha azt meg sem említi a Biblia?

– Írjunk külön az Atyáról, külön az Emberfiáról, külön a lélekről.

– Akkor nevezd meg magyarul nyelven a „spiritus sanctust”.

– Legyen „szent szellet”.

– Így csak a falusi nép mondja a Duna-Dráva vidékén.

– Annál jobb! Ha a nép nyelvén szólalunk meg, inkább megértik.

– Van szebb szó is. A Zsoltárok könyve „Isten karjának” említi.

– Csakhogy mi nem vagyunk igricek, vándor énekesek.

– Mit csinálunk akkor, ha nincs elég betű a magyar nyelvben?

– Azt, amit Husz János csinált a cseh nyelvvel. Mellékjeles ábécét talált ki, úgy minden hangnak lett jele.

Folyt éjjel-nappal a vita a szent könyvről, betűjelekről, hangokról, néha hajba kapott a két páter, néha békésen böngésztek, elmélkedtek, meditáltak, s csak azután írtak le egy szövegrészt, ha már a fejükben elkészült a végleges változat. Körmöltek szorgalmasan egész éjszaka, alig győzte a kolostor gyertyával ellátni őket.

Delíriumos állapotukban csak sejtették, hogy vállalkozásuk, céljuk természetfeletti, nem ők cselekednek, hanem a Szentlélek munkálkodik általuk, amiről írva nagyon, hogy ott fű, ahol akar.

Álmukban jelenéseket láttak, János evangéliumának jelenései vonultak a végtelen térben és a végtelen időben: harsonát fújó angyal, tűzoszlop, napba öltözött asszony, őskígyó, hatalmas könyv, melynek pecsétjeit csak a Bárány tudja feltörni....

Sokszor látták Illés szekereit, ami dörögve csörömpölt fel az égbe. A létezés kettős formáját éltek: a moldvai kolostor szürke napjait és a Biblia misztériumát, az örökkévalóságot.

Tavasszal változott meg az életük. Zakariás atya üzent Tatrosról, hogy szállingóznak a hívek Szerémségből, Dunántúlról, Erdőelvéből, hatalmas gond az elszállásolásuk, csűrökben, istállókban húzták meg magukat, még disznóólban, tyúkketrebben is laknak. Szűkös az élelem, kenyérrért sírnak asszonyok, gyermekek.

Ekkor mutatta meg a két páter, hogy nemcsak bibliafordításban tudnak serénykedni. Visszaköltöztek Tatrosra, kiválasztottak Zakariás atyával egy kies völgyet, és munkához láttak. A fiatal, erős férfiak a lankás domboldalba mély katlanokat ástak, arra fenyőfa törzsekből oldalfalakat és tetőzetet ácsoltak, az asszonyok learatták a patakmederben a múlt évi, száraz nádat, s azzal befödtek az épületet. Kezdetleges hajlékok voltak ezek a félig a földbe ásott, félig a föld felszínén álló vityillók, de védte a menekülteket esőtől, szélétől, a márciusi, áprilisi hidegtől. Gyér volt akkor még Moldova lakossága, sok volt a gazdátlan terület, segítségükre sietett a falu, tehetősebb gazdák felszántották a telep melletti virágos réteket, gabonát vetettek, zöldséget ültettek, úgy dolgoztak, úgy gazdálkodtak, mint az őseimbek. Két kezük munkájával állították elő azt, amire szükségük volt.

Két alak tűnt fel mindenhol a nagy sürgés-forgásban. Egy nagytestű óriás és egy köpcös, tömött férfi. Bálint és Tamás. Ledobták a reverendát, parasztgúnyába bújtak, és küzdöttek, mint egykor az arénákban a gladiátorok. Ástak, fűrészeltek, faragtak, állatokat vásároltak, tehenet, kecskét

fejték, kaszálni is megtanultak, őszire kivirágzott az élet a menekültek kolóniáján. Csodájára jártak a környéki falvak lakói, adományokat is hoztak, cipót, disznólábat, sajtot, vetőmagot, kivirágzott az a krisztusi szeretet, amiről annyiszor beszéltek, vitáztak a bibliafordítók.

Egy terebélyes fenyőfa árnyékában durva asztalt, lócát eszkábáltak, ott, Isten szent ege alatt, fejezték be nagy munkájukat. Ha besötétedett, gyenge gyertyák fénye és a Tejút csillagai világítottak nekik. Ami kevés időt el tudtak lopni az építkezéstől, a gazdálkodástól, a szent szövegek végső csiszolására fordították.

Oltárt is ácsoltak, misét is szolgáltattak, hasonlított, nagyon hasonlított életük az őskeresztények életéhez.

Este boldogan hajtotta le a szénával tömött vándortarisznyára a fejét Bálint és Tamás. Kenyeret adtak az éhezőknek, és magyar Bibliájukkal ígét a lelki szomjazóknak.

GÖBEL (JÁNOS) ÁRPÁD: Római palota - 1931

